

VÍCTIMES DEL TERRORISME I DRETS HUMANS

UNITAT DIDÀCTICA
PER A VALORS ÈTICS

4t ESO

EDITA

Direcció General de Suport a Víctimes del Terrorisme. Ministeri de l'Interior

Direcció General d'Avaluació i Cooperació Territorial. Ministeri d'Educació i Formació Professional

Centre Memorial de les Víctimes del Terrorisme

Fundación Víctimas del Terrorismo

TEXTOS

Ricardo Arana Mariscal

DISSENY

Dr. Drumen

TRADUCCIÓ

Joan Ramón Costas

FOTOGRAFIES

Covite

Diario de Burgos

EFE

El Diario Vasco

Emilio Roselló Tormo

ETB

Família Moreno Asla

José Ibarrola

Reuters

Zulet

Il·lustració de coberta: Zulet, 25/01/1995

NIPO Ministeri de l'Interior: 126-20-074-8

NIPO Ministeri d'Educació i Formació Professional: 847-20-235-7

En aquest tema s'aborda una qüestió que resulta essencial per a totes les persones: els drets humans. Cal que treballis especialment amb textos periodístics: has de llegir, veure i escoltar notícies, entrevistes, reportatges... Pots fes servir allò que has après en altres àrees: Història, Filosofia, Llengua... De fet, has de fer la feina pròpia d'un periodista, atès que has d'elaborar tu mateix un reportatge sobre el tema proposat: les víctimes de les vulneracions dels drets humans (que defineixen, precisament, la nostra condició humana).

Tenen molta importància els coneixements adquirits, l'anàlisi de les emocions i els sentiments propis, la reflexió sobre el que fem davant les víctimes de violacions de drets humans (en concret, del terrorisme), com també sobre la seva petició de memòria, justícia, veritat i reparació.

Dibuix de José Ibarrola.

04

**Sessió
introdutòria**

Un món de persones amb drets

Activitats

08

Sessió 01

El terrorisme

Com atempta el terrorisme contra els drets humans?

Protagonistes

Activitats

12

Sessió 02

Les víctimes

Es poden restringir els drets de les persones per lluitar contra el terrorisme?

La resposta democràtica

Activitats

16

Sessió 03

Els altres

Com reaccionem davant el terrorisme i les seves víctimes?

La resposta ciutadana

Activitats

24

Sessió 04

I jo?

Explicacions breus però necessàries sobre aquesta proposta

SESSIÓ

INTRODUCTÒRIA

*Monument d'Agustín Ibarrola a les víctimes del terrorisme a Vitòria.
Fotografia: Emilio Roselló Tormo.*

*Eleanor Roosevelt amb la DUDH en espanyol. Novembre de 1949.
Fotografia: <https://www.un.org/es/universal-declaration-human-rights>*

UN MÓN DE PERSONES AMB DRETS

Després de l'enorme tragèdia que va suposar la Segona Guerra Mundial, el 10 de desembre de 1948 l'Assemblea General de Nacions Unides va aprovar la Declaració Universal dels Drets Humans (DUDH), un text que marca les relacions entre països i entre persones.

La Declaració va encetar un procés d'avenç ètic per a la humanitat que no ha acabat, en el qual s'observen, almenys, tres «generacions» de drets. Els drets humans anomenats «de primera generació» es refereixen a les llibertats civils i polítiques i el seu punt de partida és la Declaració de Drets de l'Home i el Ciutadà de 1789. El seu senyal d'identitat principal és la defensa de la llibertat.

Els coneguts com a drets «de segona generació» tenen més relació amb els drets econòmics, socials i culturals de les persones. S'inspiren en el principi d'igualtat i són fonamentals per fer valdre els primers i, com aquests, estan incorporats en la Declaració Universal de 1948.

A més, actualment es parla d'una «tercera generació de drets» per fer referència als drets que es van promoure a partir del darrer terç del segle passat. Van més enllà de la declaració formal de Nacions Unides de 1948 i volen incentivar el respecte, el progrés social i el nivell de vida de tots els pobles que formen la comunitat internacional. Són drets vinculats al concepte de solidaritat i en formen part el dret a la pau, el dret al desenvolupament o el dret a un medi ambient sostenible.

No hi ha uns drets que siguin més importants que uns altres, i tots hi estan interrelacionats. Impliquen garanties jurídiques universals que protegeixen totes les persones en qualsevol societat. El moment en què més clarament ens n'adonem de la rellevància és, precisament, quan aquests drets són negats a algú. Per això, se n'aprecia millor la importància quan s'és a prop de qui n'ha estat privat, és a dir, la víctima d'una injustícia. Tal com indica el filòsof Xabier Etxebarria: «l'autèntica revelació dels drets humans, del que són i suposen, no se'ns dona en abstracte, se'ns dona en la vivència en nosaltres, o la percepció empàticomoral en els altres, de la negació d'aquests drets».

ACTIVITAT DE REFLEXIÓ

La imatge anterior acompanya el text de l'article 3r de la DUDH, «*Tot individu té dret a la vida, a la llibertat i a la seguretat de la persona*», en una edició il·lustrada de Nacions Unides. Què creus que expressa aquesta imatge?

La vida sembla una cosa fàcil d'identificar, però podries definir la llibertat o la seguretat?

Coneixes cap persona que hagi estat privada injustament d'aquests drets?

ACTIVITAT D'APROXIMACIÓ AL TEMA

De quina manera podries aconseguir que la DUDH sigui més respectada en el teu entorn?

Intenta dissenyar un anunci per donar publicitat a aquest article de la DUDH per la ràdio, la televisió, Internet o les xarxes socials.

SESSIÓ

01

ETA va assassinar 11 persones (cinc de les quals eren nens) en el seu atemptat contra la casa caserna de Saragossa (11/12/1987). Fotografia: EFE.

EL TERRORISME

El terrorisme és una forma de violència il·legítima que s'exerceix contra persones, grups o institucions per intimidar-los i fer-los por (terror) per tal de condicionar les seves decisions i obtenir-ne uns objectius determinats, habitualment, de caràcter polític. Vulnera els drets humans de les persones, desenvolupa una cultura d'odi i ataca el funcionament democràtic de les societats.

COM ATEMPTA EL TERRORISME CONTRA ELS DRETS HUMANS?

El filòsof Immanuel Kant assenyalava que les persones són en si mateixes un fi, no un mitjà per a l'ús d'altres individus, atès que això els reduiria a simples coses. No obstant això, en el terrorisme la persona deixa de ser *subjecte* per esdevenir *objecte*. Se li lleva la dignitat i els drets que tot ésser humà ha de tenir, i esdevé un mitjà de l'organització terrorista per aconseguir els seus fins.

«Els etarres no són sàdics; estimen els seus fills tant com qualsevol, i els seus manifestos estan plens de cants a la vida. El que passa és que els altres fills, els de les víctimes, no existeixen. Els trets són "contra una caserna", no contra les persones que hi habiten. El llenguatge etarra està brodat d'eufemismes: "Aquí us envio informació de cotxes de *txakurras* (gossos; per policies) per fer algunes *ekintzas* (accions): comproveu-les i, quan pugueu, poseu unes lapas (bombes adossades), ja que, com haureu vist últimament, aquesta classe d'*ekintzas* ha posat molt nerviós l'enemic". Això forma part d'una carta de la direcció d'ETA al comando Biscaia amb data de gener de 1992. Entre aquestes accions que havien posat nerviós l'enemic hi havia l'assassinat, dos mesos abans, de l'infant de dos anys Fabio Moreno, fill d'un guàrdia civil».

Patxo Unzueta, xornalista

Mapa del terror de COVITE: <https://mapadelterror.com>

Lamentablement, aquesta vulneració dels drets humans es dona a molts llocs del món, també molt a prop teu. Hi ha una dada esfereïdora: només a Espanya, des de l'any 1960 gairebé 1.500 persones han perdut la vida com a conseqüència d'actes terroristes.

L'efecte del terrorisme sobre l'exercici dels drets humans és directe i negatiu, especialment, pel que fa al dret a la vida, a la llibertat o a la integritat física, però, a més, desestabilitza les institucions democràtiques, les relacions entre els països i el desenvolupament social i econòmic. És un problema de tots, actual i greu.

PROTAGONISTES

Per tractar les violacions dels drets humans cal tenir en compte sempre la situació de les persones que han patit la violència voluntària, conscient i injusta d'altres. Si féssim un relat de la violència terrorista sense donar protagonisme a les víctimes, estariem fent un relat només dels violents, dels victimaris.

Els objectius que persegueix el terrorisme són gairebé sempre polítics i, davant d'això, s'ha de treballar de manera imparcial, però no neutral, si l'acció és contrària als drets humans. El filòsof Daniel Innerarity indica que «no es tracta d'aconseguir un pacte entre agressors i agredits per trobar-se en una mena de punt intermediari entre violència i democràcia». Per això, cal treballar-hi, i no ser-ne espectadors passius, insensibles o indiferents. En els drets de les persones no hi tenen cabuda les neutralitats. Mai no hi ha un punt intermediari entre víctimes i botxins.

ETA ha estat el grup terrorista que més mal ha causat a Espanya, però l'acció amb el nombre més gran de víctimes correspon a l'atemptat gihadista de l'11 de març de 2004.

Després dels atemptats de 2004, l'escriptor Bernardo Atxaga va compondre un poema que Jabier Muguruza va musicar i l'estrofa principal del qual diu així:

Bizitza bizitza da,	La vida és la vida,
handiena;	i és el més gran;
kentzen duenak	qui la treu
kentzen du dena.	ho treu tot.

La cançó és accessible a:

<https://www.youtube.com/watch?v=3ftQ31Hstk>

La lletra completa està disponible a:

<http://www.jabiermuguruza.net/abenduak-29-letas.html>

LA IMATGE

La fotografia correspon a Fabio Moreno Asla. Va morir a causa de l'explosió d'una bomba que ETA va posar al cotxe del seu pare a la localitat biscaïna d'Erandio. Tres dies abans de l'atemptat, dos terroristes van anar a la casa del guàrdia civil Antonio Moreno Chica, el pare de Fabio. Van localitzar l'automòbil i mentre un dels dos vigilava, l'altre va col·locar-hi la bomba sota el seient del copilot. El 7 de novembre de 1991, Antonio tenia la intenció d'anar a la piscina amb els seus dos fills bessons. Abans de pujar al cotxe va mirar els baixos per comprovar que no hi havia cap bomba, però no hi va observar res d'estrany. Després, tots tres van pujar al vehicle. Cap a tres quarts de cinc de la tarda, la bomba es va activar en un revolt. Fabio va morir a l'acte i el seu germà Alexander va patir cremades en una cama i perforació d'un timpà. El pare va estar incapacitat durant 852 dies i, posteriorment, va ser declarat invàlid per exercir la seva professió. Els etarres saben que Antonio anava a la feina i tornava a casa amb tren i que el cotxe el feia servir exclusivament en companyia de la família. Fabio va ser enterrat al cementiri biscaí de Derio. Aquell any, ETA va matar set infants (un a Sant Sebastià, cinc a Vic i un a Erandio) i en va ferir d'altres. Fabio Moreno Asla tenia 2 anys i havia nascut a Bilbao.

Font: <http://www.rtve.es/memoriadevida/detalle.php?id=699>

Encara que ETA (Euskadi Ta Askatasuna - Euskadi i Llibertat) va sorgir els últims anys de la dictadura instaurada a Espanya pel general Franco, va desplegar el gruix de la seva activitat terrorista durant la democràcia. L'assassinat de Fabio Moreno és un dels més de 800 que va cometre l'organització terrorista entre 1968 i 2010. Uns anys més tard, Antonio, el pare, relatava així l'atemptat que van patir: «En obrir la part de darrere del cotxe, en vaig treure Alex, que estava bé. El pitjor va ser quan vaig anar a treure Fabio: el vaig haver d'agafar a trossos; no sabia com subjectar-lo perquè anava caient per tot arreu. L'esclat de la bomba em va rompre els timpans. No hi sentia res, no sabia què estava passant [...]. El primer que penses és per què al meu fill i no a mi, sí, en teoria, el dolent de la pel·lícula diríem que soc jo, per ser guàrdia civil. Amb el pas el temps t'adones que no ho han fet ni pel nen ni per tu, sinó per fer mal».

(Declaracions d'Antonio Moreno, pare de Fabio, extretes de la pel·lícula documental *Trece entre mil*, d'Iñaki Arteta) https://www.documaniatv.com/politica/trece-entre-mil-vi-deo_9ef0fda5e.html (a partir d'1:12:58).

Fabio Moreno. Fotografia: arxiu familiar.

ACTIVITAT DE REFLEXIÓ

Qui creus que és la víctima (o les víctimes) en aquest reportatge i què creus que li/els han arrabassat amb aquest atemptat? (Fes servir la DUDH en la teva reflexió).

ACTIVITATS AMB LES NOTÍCIES

Per fer-ne recerca, disposes de diverses possibilitats, entre les quals hi ha la base de dades de la Fundació Fernando Buesa, que recull informacions de premsa d'actes terroristes a Espanya: <http://extranet.fundacionfernandobuesa.com>

Selecciona una notícia i resumeix-la en un paràgraf: què, qui, quan, on, com i, sobretot, per què.

SESSIÓ

02

*Quedaran en la memòria (2012).
Pintura de José Ibarrola.*

LES VÍCTIMES

El terrorisme atempta contra la integritat o la llibertat de les persones, també contra la seguretat ciutadana, l'estabilitat política o els governs elegits democràticament. Per tot això, les institucions han d'actuar davant els actes terroristes. Però hi ha límits per a això?

ES PODEN RESTRINGIR ELS DRETS DE LES PERSONES PER LLUITAR CONTRA EL TERRORISME?

Quan es tracta de prevenir o fer front als actes terroristes i protegir la ciutadania, les institucions tenen sempre uns límits clars: «a més de respectar els principis d'igualtat i no discriminació, les limitacions les ha de preveure la llei, han de procurar un o més propòsits legítims concrets i han de ser necessàries en una societat democràtica».

Aquests límits impliquen, per exemple, que no es pugui detenir una persona de manera arbitrària i indefinida, fins i tot, encara que sigui amb l'objectiu d'aturar o investigar un acte terrorista, tant si és de l'extrema dreta, de l'extrema esquerra, del nacionalisme radical, del gihadisme o qualsevol altre.

LA RESPOSTA DEMOCRÀTICA

Les institucions han d'actuar per respectar i protegir les persones, però la prevenció i la resposta al terrorisme sempre s'ha de produir dins l'àmbit del que és legítim i democràtic. Per això, no poden promoure ni emparar normes que impliquin la vulneració dels drets humans, com ara els tractes inhumans o degradants, o les pràctiques conegudes com a «guerra bruta» (l'ús de pràctiques terroristes per atacar el terrorisme).

Espanya té el record cruel dels atemptats comesos pels anomenats Grups Antiterroristes d'Alliberament (GAL) entre

els anys 1983 i 1987. L'Estat de dret s'ha consolidat a Espanya, rebutja aquestes pràctiques injustes i respon davant instàncies jurídiques en múltiples àmbits.

Tot i la violència soferta en un atemptat terrorista (que és un cop duríssim per als qui l'han patit), les víctimes del terrorisme, malgrat confessar que, en moltes ocasions, s'han vist absorbits per sentiments negatius, no han emparat respostes il·legítimes i il·lícites a la violència soferta i han mostrat un alt grau de compromís cívic i democràtic.

LA IMATGE

La resiliència, la capacitat de les persones de reconstruir-se després d'una tragèdia, es manifesta de maneres molt diferents en els éssers humans.

Alex Moreno, el germà bessó de Fabio, pensa que la violència «no porta enlloc». Són moltes les víctimes del terrorisme que expressen reflexions com aquesta.

«Albergo més sentiments de justícia que d'odi. L'odi no et fa créixer com a persona. La justícia, en canvi, sí». Són paraules d'Iñigo Pascual. Tenia 17 anys quan va veure morir el seu pare, l'enginyer Ángel Pascual, metrallat per dos terroristes el 1982.

També pot haver-hi atemptats la víctima dels quals pertany a un grup terrorista i hagi estat assassinada en circumstàncies anàlogues, tal vegada per un grup d'ideologia oposada o per antics companys després de desvincular-se de l'organització. ¿Hem de considerar, doncs, víctima del terrorisme algú que ha patit un atemptat, però que també ha exercit la violència terrorista sobre altres persones?

El fet que una persona hagi tingut la condició d'agressor no invalida la possibilitat que tingui la condició de víctima d'una violència injusta, si escau, i obliga a aplicar els mateixos criteris de respecte, solidaritat i justícia envers aquesta persona quant a la victimització que ha sofert.

Entrevista a Alex Moreno a ETB: «Mis padres me han criado sin odio».
<https://www.youtube.com/watch?v=aoBebocEuqU>

ACTIVITAT DE REFLEXIÓ

Resumeix en una sola frase el que et suggereix l'entrevista a Alex Moreno.

Una injustícia soferta posa la víctima davant un gran dilema personal. La Fundación Víctimas del Terrorismo difon a Internet un fragment de gairebé nou minuts que resumeix la conversa de Pedro Mari Baglietto (el germà del qual, Ramón, va ser assassinat per ETA) amb un grup de persones, compost sobretot per estudiants, en la qual sorgeixen les emocions, els sentiments i les seqüeles que envaeixen a les víctimes. Com valors la resposta d'aquesta víctima? <https://fundacionvt.org/pedro-mari-baglietto-en-el-colegio-calasancio>.

Per continuar amb la teva recerca pots visionar alguns altres testimonis, facilitats per l'Asociación de Víctimas del Terrorismo: <https://avt.org/es/testimonios>

A més, disposes d'altres entrevistes similars a Youtube: <https://www.youtube.com/user/avt/videos>

ACTIVITATS AMB LES ENTREVISTES

Recull la informació que proporcionen les persones entrevistades i posa un títol a cadascuna de les entrevistes. Observa'n la gestualitat: què et crida l'atenció?

16

VÍCTIMAS DEL TERRORISMO / DRETS HUMANS

SESSIÓ

03

Habida cuenta de los datos que Vd. dispone, la cantidad de pesetas, o en su defecto en millones de pesetas, o en su defecto en billetes usados.

La Organización Socialista Revolucionaria Vasca de Liberación Nacional, Euskadi Ta Askatasuna, se dirige a Vd. para notificarle la obligación que dados sus recursos financieros, tiene contraída para con el desarrollo del proceso de liberación nacional y social de Euskal Herria. A tal efecto, ponemos en su conocimiento nuestra decisión de exigirle una contribución económica obligatoria e inapelable en concepto de apoyo a nuestro movimiento.

habra de ponerse en contacto con la policía española en el plazo de 15 días a partir de la notificación. Sobre decirle que el conocimiento de la policía española de la contribución, de lo contrario las consecuencias dolorosas que su actuación

nuestro poder sobre los recursos y naturales pesetas, o en su defecto en billetes usados.

exigencia que le formulamos, lejos de ser personal o colectivo, no tiene otro fin que el de garantizar el desarrollo de una sociedad vasca libre, justa y solidaria, inequívocamente corroborado por la nuestra Organización, quienes como bien sabe Vd., pagan con sus propios años de lucha y cárcel y aún con su propia vida su

habra de ponerse en contacto con la policía española en el plazo de 15 días a partir de la notificación. Sobre decirle que el conocimiento de la policía española de la contribución, de lo contrario las consecuencias dolorosas que su actuación

tacto, le saludamos atentamente.

Si que decir tiene que la exigencia que le formulamos, lejos de ser personal o colectivo, no tiene otro fin que el de garantizar el desarrollo de una sociedad vasca libre, justa y solidaria, inequívocamente corroborado por la nuestra Organización, quienes como bien sabe Vd., pagan con sus propios años de lucha y cárcel y aún con su propia vida su

Euskadi Ta Askatasuna
E.T.A.

Euskadin Abuztuak 17, 1.991

espera de su contacto, le saludamos atentamente.

Euskadi Ta Askatasuna
E.T.A.

Euskadin, 1.991-ko Abuztuak 17

representa oportuna contra el que cualquier intento por la Policía le acarrearía con-

Euskadin, 1990eko Urriak 28

Cartes d'extorsió remeses per ETA a diversos empresaris (03/02/1992).
Fotografia: EFE.

Confinados

JESÚS PRIETO MENDEZA

Antropòlego y colaborador del Centro de Ética Aplicada de la Universidad de Deusto

Quizá recordar lo que debieron padecer los hombres y mujeres secuestrados por ETA pueda ayudarnos a llevar mejor nuestra confortable reclusión

Desde el día 15 de marzo estamos confinados en nuestro domicilio. Ya más de cinco semanas encerrados, con televisión, ordenador, el frigorífico lleno, libros, servicios sanitarios, ducha, bicicleta estática, terraza o balcón y, lo más importante, cerca de nuestros seres queridos, lo que hace que nuestros afectos también se vean correspondidos. Bien, pues a pesar de ello numerosas personas manifiestan estar ya agotadas, cansadas, hastiadas del confinamiento y muchas de ellas aseguran que sueñan con el día en que puedan por fin salir a la calle, que esto es una tortura.

Ciertamente, nadie puede negarlo, una medida tan drástica como es la reclusión obligada no es agradable para ningún ciudadano. El ser humano necesita sentirse libre y si bien una reclusión voluntaria durante unos días puede ser positiva, incluso resultar sanadora para el espíritu o creadora para el artista, si es forzada se percibe con sufrimiento y dolor. Casi inconscientemente he pensado en lo que debieron padecer todos aquellos hombres y mujeres (sólo se conoce el caso de una mujer, Mirentxu Elosegui, hija del conocido propietario de Boinas Elosegui de Tolosa) que fueron secuestrados por ETA.

Desde 1970 (año en el que secuestró a José Ángel Aguirre, director del Banco Guipuzcoano en Elgoibar) hasta 1997 (inolvidable secuestro y posterior asesinato de Miguel Ángel Blanco), la banda terrorista arrebató la libertad a 86 personas. Seres humanos, padres, hermanos, hijos de alguien que los quería; previamente sometidos a un lento proceso público de deshumanización mediante el bombardeo de insultos, pintadas o pasquines: español, colaborador, explotador, usurero, enemigo del pueblo... para luego ser encerrados, torturados, extorsionados, liberados con un tiro (en 14 casos) o, en el peor de los casos, asesinados (diez lo fueron).

Todavía duele escuchar el relato de Jai-

JOSÉ IBARROLA

me Caballero, gerente de Papelera del Oría, secuestrado el 10 de diciembre de 1986 y liberado el 7 de febrero de 1987: « (...) estuve 59 días secuestrado. Han pasado doce años desde aquello (...) la única secuela es la falta de sueño, me lo trastocaron. Los médicos me dijeron que tomara pastillas y de vez en cuando les hago caso. El secuestro me alteró el sistema nervioso. Ahora ha sido el aniversario de mi secuestro. Le pregunté a mi hija si se acordaba y me dijo que sí, pero que no había querido decirme nada. Cuando sucedió aquello, ella tenía 13 años. Todos los días paso por delante de mí zulo, lo tengo enfrente de mi empresa, desde mi oficina lo veo (...). De ancho justo pegaba con los codos en los laterales, de largo entraba un colchón de unos dos metros y de altura unos dos metros, un cajón. Yo no caminaba nada (...) con lo que me gusta andar e ir al monte, pero allí dentro no. Tenía la luz encendida todo el día y música las veinticuatro horas del día. No la quitaban para que no oyera los ruidos de la fábrica. Me pasaban periódicos

recortados, crucigramas y alguna lectura. Al principio pasé mucho miedo, me intranquilizaba pensar qué iba a ser de mí. Luego tuve mucho tiempo para pensar, las veinticuatro horas del día (...). Me cuidaban tres personas. Había de todo, como en la vida. Uno de mis secuestradores se portó bien, uno regular y el otro muy mal, me contestaba muy despectivo (...). Perdí la noción del tiempo. Un día me anunciaron que las cosas iban bien y que en cualquier momento (...). Me dejaron atado a un árbol». (Cristina Cuesta, 'Contra el olvido', 2000).

La palabra vasca 'zulo' fue incorporada al diccionario de la RAE como lugar de secuestro, habitáculo pequeño dispuesto para encerramientos ilegales. ¡Qué triste aportación al acervo lingüístico español! Lugar oscuro, subterráneo, cerrado, húmedo, insalubre... un lugar para la tortura, sí, para la tortura. Además de las denunciadas prácticas utilizadas por determinados servidores del Estado en su lucha espuria contra el terrorismo, hemos olvidado que ETA también torturó en sus tenebrosas 'checas' 'Secuestrados, enterrados en vida, en gran parté pertenecientes al empresariado, que como refleja Izaskun Sáez de la Fuente ('Mistivas del terror', 2017) sufrieron «una forma particular de violencia, la extorsión económica, con el fin de convertirlos en financiadores forzados de la actividad mortífera de quien los extorsionaba». Cosme Delclaux pasó encerrado 232 días, 342 José María Aldaya y el cautiverio de Ortega Lara, el más largo de ETA, se prolongó durante 532 días. Días de rapto, chantaje, humillación, lágrimas, temor, soledad impuesta, entre olores y heces, a golpe de pistola y ración de anestésico. Muchos de ellos se recuperaron de sus heridas, físicas y psicológicas, pero otros muchos arrastran duras secuelas desde entonces, así como sus familiares.

Quizás recordarles, y con ello su sufrimiento, pueda hacernos llevar mejor nuestro actual y confortable confinamiento.

ELS ALTRES

Has pogut comprovar que les víctimes del terrorisme no han emparat respostes fora de la llei. Igualment, saps que les institucions han d'actuar sempre des del respecte als drets humans. I què passa amb el conjunt de la societat?

COM REACCIONEM DAVANT EL TERRORISME I LES SEVES VÍCTIMES?

Fa més de 2.000 anys, filòsofs grecs com Aristòtil o Plató expressaven la necessitat d'educar les persones per patir o alegrar-se «amb allò que cal». ¿Ens alegrem amb els actes terroristes, ens entristim i empatitzem amb les seves víctimes, o hi restem indiferents?

LA RESPOSTA CIUTADANA

Aquest retall de premsa recull un article d'opinió de l'antropòleg Jesús Prieto que recorda els segrestos comesos per ETA.

Fins que es va dissoldre el 2018, ETA va segrestar 86 persones. Deu d'aquestes persones van ser assassinades i a catorze els van disparar trets a les cames. Tot i que la majoria de les víctimes van ser extorsionades per finançar l'organització i els seus atemptats, d'altres també van ser segrestades per pressionar empreses o institucions en la presa de decisions determinades. Conformen aquesta llista, entre d'altres, José María Ryan Estrada, segrestat el 1981 per exigir el tancament d'una central nuclear en construcció; el capità de farmàcia Alberto Martín Barrios, segrestat el 1983 per exigir la suspensió d'un judici i la lectura d'un comunicat; i Miguel Ángel Blanco Garrido, regidor de l'Ajuntament d'Ermua, segrestat el 1997 per exigir l'acostament dels presos de la banda al País Basc. Tots tres van ser assassinats.

El segrest i assassinat de Ryan va provocar la primera vaga general al País Basc contra una acció terrorista. El de Blanco va suposar una fita en la mobilització ciutadana; va haver-hi centenars d'actes de repulsa per tota la geografia espanyola i hi van participar milions de persones. Però, llevat de moments puntuals, durant molt de temps la reacció habitual havia estat la por o la indiferència, de manera que la protesta pública restava circumscripca únicament als cercles pròxims a les víctimes.

Aquest panorama va començar a canviar en la dècada de 1980 quan hi van sorgir organitzacions cíviques de rebuig al terrorisme que convocaven concentracions públiques de repulsa. Gairebé totes aquestes manifestacions van ser silencioses i sempre pacífiques.

L'any 1993, milers de persones es van posar un llaç blau a la solapa per denunciar el segrest de l'industrial Julio Iglesias Zamora. Va ser una iniciativa conjunta de quatre organitzacions pacifistes i els treballadors de l'empresa de la víctima, que la van mantenir durant els 116 dies que va durar el captiveri. Aquest llaç, amb la forma de la lletra A (d'Askatu, *lliure* en basc, i llibertAt), es va tornar a utilitzar durant els segrestos de José María Aldaya, José Antonio Ortega Lara, Cosme Delclaux i Miguel Ángel Blanco.

«Zulo» on ETA va mantenir tancat el funcionari de presons José Antonio Ortega Lara durant 532 dies. Fotografia: Diario de Burgos.

» **ESCOLTAR** Declaracions de José María Aldaya durant el judici als seus segrestadors: https://cadenaser.com/ser/2006/11/24/espana/1164329416_850215.html

Algunes dades sobre el temps que van durar els segrestos i característiques dels llocs on en van ser retingudes les víctimes.

PERSONA SEGRESTADA	DURADA DEL SEGREST	DIMENSIONS DEL LLOC ON VA ROMANDRE SEGRESTADA		
		NOM	DIES	LLARGADA
Julio Iglesias Zamora	116	1,8 M	1,6 M	1,8 M
José María Aldaya Etxeburua	341	3,0 M	0,9 M	1,8 M
José Antonio Ortega Lara	532	3,0 M	2,5 M	1,8 M
Cosme Delclaux Zubiria	232	3,0 M	1,5 M	1,8 M

Taula 1. Elaboració pròpia.

Imatge del reportatge «El secuestro que desató el lazo azul». Fotografia: El Diario Vasco.

PROTAGONISTES

L'empatia i la solidaritat envers les víctimes de vegades resulten arriscades. Les persones que duïen el llaç blau com a mostra de repulsa dels segrestos duts a terme per terroristes, en moltes ocasions, van esdevenir objectes d'assetjament de l'entorn terrorista i van haver de suportar insults, vexacions, amenaces i fins i tot agressions físiques.

Reportatge de Gesto por la Paz:
<https://youtu.be/usSC7y92Mgo>

«El llaç blau va suposar l'ascens d'un esglaó més en el compromís personal de cadascú. Ja no era qüestió de diluir la nostra presència en una gran manifestació, ni tan sols en qualsevol concentració de Gesto, sinó de portar, de manera permanent i visible, la pancarta de la llibertat sobre el nostre propi cos».

Ana Rosa Gómez, voluntària

El terrorisme cerca sempre la màxima publicitat de les seves accions per tal d'assolir els seus objectius, però hi posa una cura especial perquè s'oblidi que les seves víctimes són éssers humans. Necessita excloure, «esborrar» del record col·lectiu el fet que les víctimes són persones que han patit injustament per decisió d'altres. Per això no dubta a segrestar-les i acusar-les d'«ínfidels», tal com fa el terrorisme gihadista; a anul·lar la seva condició humana i cultivar l'oblit ocultant els fets i, fins i tot, a atacar el record amb profanacions de tombes o assalts a espais que perpetuen la seva memòria.

Cristina Cuesta tenia 20 anys quan un comando autònom pròxim a ETA va assassinar el seu pare, Enrique Cuesta, director d'una empresa telefònica, i el seu escorta Antonio Gómez, a Sant Sebastià el 1982... Uns anys més tard relata l'aïllament social a què va voler sotmetre-la l'entorn terrorista:

<https://www.youtube.com/watch?v=4QhrfEBVWAI>
(des de 4'52" fins a 5'36").

LA IMATGE

La sèrie d'imatges de l'estació d'Atocha preses pel fotògraf Pablo Torres Guerrero després de l'atemptat gihadista de l'11 de març de 2004 conformen, com indica l'autor mateix, un puzzle de moltes petites escenes en què es barregen drama i companyonia, el més atroç i el més generós.

Un infermer d'un centre mèdic proper, que es va desplaçar per atendre les víctimes dels atemptats terroristes, va descriure així aquells moments: «Anaven com zombis, entre el fum i l'olor de cremat, sagnant, amb la roba estripada, la mirada perduda, plorant, algunes persones intentaven marcar els números del mòbil, imagino que per avisar les seves famílies, però no sabien com. D'altres, moltes d'immigrants, demanaven un telèfon, preguntaven per la seva família...».

Font: El País, 11 de març de 2004.

Víctimes de l'atemptat de l'11-M de 2004 rebent ajuda. Fotografia: Pablo Torres Guerrero, Reuters.

La cançó «*Otro muerto*», del grup Mecano, s'ha interpretat, precisament, com una denúncia de la insensibilitat envers les víctimes de la violència injusta, incloent-hi la violència terrorista.

OTRO MUERTO (MECANO)

Otro muerto, otro muerto

Qué más da

Si está muerto, que lo entierren y ya está

Otro muerto, pero no es sin ton ni son

De momento se acabó la discusión.

Yo no sé, ni quiero

De las razones

Que dan derecho a matar

Pero deben serlo

Porque el que muere

No vive más, no vive más.

Otro muerto, pero qué bonitos son

Calladitos, sin querer llevar razón

Otro muerto, pero tiene su porqué

Algo ha hecho y si no pregúntale.

Yo no sé, ni quiero

De las razones

Que dan...

La cançó és accessible a:

<https://www.youtube.com/watch?v=OEfZn9i-BIQ>

L'Asociación 11-M Afectados por el Terrorismo va sorgir després dels atemptats de 2004 a Madrid, coordinats i comesos pel terrorisme gihadista. Les bombes que van deixar a quatre trens van causar la mort de 193 persones i en van ferir 1.856. L'associació manté un llaç negre (en senyal de dol) per les víctimes com a símbol distintiu. A l'igual que l'Asociación de Ayuda a las Víctimas del 11-M, orienta una bona part de l'activitat no solament al record de les víctimes, sinó també a propiciar la col·laboració de persones voluntàries per a tasques d'ajuda o acompanyament.

<http://asociacion11m.org/como-puedes-ayudar/acompamamiento>

En les dues darreres dècades, arreu del món, però, sobretot a l'Àsia i l'Àfrica, ha crescut la presència de grups terroristes d'ideologia gihadista, que han assassinat i ferit milers de persones. Malauradament, avui dia, aquest terrorisme i d'altres són una amenaça per a la pau mundial. Per això, el 2017, per tal d'honar i donar suport a les víctimes del terrorisme, l'Assemblea General de Nacions Unides va decidir proclamar el 21 d'agost com a Dia Internacional de Commemoració i Homenatge a les Víctimes del Terrorisme.

<https://www.un.org/es/events/victimsofterrorismday>

La Llei de reconeixement i protecció integral de les víctimes del terrorisme, aprovada a Espanya el 2011, va obtenir un gran consens parlamentari. Aquesta llei persegueix el reconeixement, el respecte i la solidaritat envers les víctimes. Com a conseqüència d'aquesta llei es va crear el Centre Nacional per a la Memòria de les Víctimes del Terrorisme, <http://www.memorialvt.com>, la finalitat del qual és preservar i difondre els valors democràtics i ètics que encarnen les víctimes, construir-ne la memòria col·lectiva i conscienciar la societat de la necessitat de defensar els drets humans.

El terrorisme necessita l'odi, però també la indiferència. Per evitar aquesta indiferència, per preservar la memòria, la justícia i la veritat i per reparar les víctimes, les associacions i les institucions treballen en múltiples direccions.

ACTIVITAT DE REFLEXIÓ

António Guterres, secretari general de Nacions Unides, en la presentació del Dia Internacional de les Víctimes del Terrorisme demanava el compromís de mostrar a les víctimes «que no hi estan soles». Observa amb atenció la imatge dels atemptats de Madrid de 2004, de Pablo Torres. Quina relació té amb les paraules del secretari general de l'ONU?

Has vist mai a les teves xarxes socials cap missatge denigrant o ofensiu contra una víctima del terrorisme? Com hi has reaccionat?

ACTIVITAT: EL MEU PROPI REPORTATGE

Ara, el teu treball consisteix a elaborar el teu propi reportatge. Ha de ser breu i directe. Pot ser un relat gràfic, audiovisual, oral o escrit els protagonistes del qual siguin víctimes de terrorisme. Per definir-ne l'objectiu disposes de moltes claus i també de diverses fonts de documentació, entre les quals hi ha les que han aparegut al llarg d'aquestes pàgines.

SESSIÓ

04

TREBALL

FINAL

I JO?

En aquestes sessions has conegut, des de la pràctica, els drets que tenim tots els éssers humans, i els casos en què se n'ha produït la violació, com ara quan algú és víctima d'un acte terrorista.

Ara, has de valorar els reportatges que heu fet, estimar-ne la producció, la qualitat estètica i la capacitat d'arribar al públic. Indica si els treballs tenen en compte les qüestions més importants tractades en les sessions anteriors:

- Són les víctimes del terrorisme les protagonistes del reportatge?
- El reportatge denuncia la violència soferta i la relaciona amb la DUDH?
- Fa cap justificació de la violència patida?
- Se solidaritza amb les víctimes?
- Fa cap proposta positiva entorn de les víctimes a les persones que llegeixin, escoltin o vegin el reportatge?

EXPLICACIONS BREUS PERÒ NECESSÀRIES SOBRE AQUESTA PROPOSTA

Aquesta proposta didàctica sobre els drets humans, el terrorisme i les seves víctimes pot ser desenvolupada en tres o en cinc sessions de treball amb alumnat de 4t curs d'ESO dins l'àrea de Valors Ètics. Per a això, s'han tingut en compte les directrius curriculars en vigor, com també diverses reflexions i orientacions. De manera molt especial i resumida, en aquest treball es pretén:

Apreciar la importància de la DUDH i els drets que hi conté.

Subratllar la rellevància dels drets humans mitjançant testimonis directes i pròxims en els quals són vulnerats.

Explicar el terrorisme sense atorgar protagonisme als terroristes.

Propiciar la deslegitimació d'aquesta violència injusta.

Promoure l'empatia i la solidaritat envers les víctimes.

Afavorir que el coneixement dels drets humans culmini en un acte solidari.

Combinar els sabers cognitius amb d'altres de procedimentals i actitudinals.

Procurar una dinàmica reflexiva, participativa i dialògica.

Impulsar un aprenentatge actiu amb l'ús de tecnologies actuals.

Fer servir un llenguatge senzill i inclusiu.

REFERÈNCIES

Arteta, I. (2013, juny, 26). Declaracions d'Antonio Moreno, pare de Fabio, extretes de la pel·lícula documental *Trece entre mil*. https://www.documaniatv.com/politica/trece-entre-mil-video_9ef0fda5e.html (a partir de 1:12:58).

Documental sobre Gesto por la Paz. (2019, juny, 4). <https://youtu.be/usSC7y92Mgo>.

Etxeberria, X. (26 de febrer de 2011). *El Correo*.

Gómez, A. R. (2013). *Un gesto que hizo sonar el silencio*. (p. 36). País Basc, Espanya: Coordinadora Gesto por la Paz de Euskal Herria.

Innerarity, D. (21 de novembre de 2011). *El País*.

Marrodán, J., Araluce, G., García de Leániz, R., Jiménez, M. (2013). *Historia del terrorismo en Navarra. 1960-86 [Relatos de Plomo]*. Navarra, Espanya: Gobierno de Navarra.

Moreno, A. (2016, novembre, 7). Entrevista a Alex Moreno a ETB: «Mis padres me han criado sin odio». Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=aoBebocEuqU>.

Unzueta, P. (25 d'agost de 1996). *El País*.

UNITAT DIDÀCTICA
PER A VALORS ÈTICS

4t ESO

